

suyumuza kement atıldı

Özgür akan nehirler, karalara şekil verir. Üzerinden aktıkları arazileri aşındırır, geniş vadileri oyup, gezegenimizin kara bölümünü mütemadiyen şekillendirir.

Suyun doğduğu âna, bebeklik dönemi denir. Bebeklik dönemi suyun en temiz olduğu evredir. Bu evrede su bebek saflığında ve berraklığındadır. Akarsuların bebeklikten sonra gençlik, orta yaşlılık ve yaşlılık

dönemleri vardır. Nehirler, yaşlarının onlara verdiği olanaklar ölçüsünde arazileri şekillendirirler.

Nehirler gençken, genellikle şelalelerden ve sarp yerlerden hızla düşer, düştüğü yeri derin şekilde oyar, kumları ve çakılları sürükler, götürürler. Aşağılara doğru ilerledikçe araziye aşındırır, aşındırmaya bağlı olarak yamaçlar –V- şeklini alır.

Nehrin ulaştığı aşağı kısımlar orta yaş halidir. Buralarda yeryüzü daha düzdür. Düz yerlerde nehir orta yaş temposuyla ilerler yani biraz yavaşlar. Yavaşladığı oranda toprağı aşındırma gücü de azalır. Menderes oluşturur, ilerlemesine kıvrımlarla ve güçlkle devam eder.

Su, aştığı bunca yolda temas ettiği canlıları besler ve bu temastan dolayı kendisi de beslenir ve arınır. Nitelik bakımından zenginleşir. Ayrıca özgür akan sular sağlıklı bir tarımın vazgeçilmez temelidir. Halkımız öyle bilir.

Suyun hem arındırma hem de temizleme yeteneğı vardır. Bu günümüze değin bir gelenek olmuş, kültür olarak yaşatılmış ve halen yaşatılmaktadır.

Ümit Şahin suyun arıtma yeteneğini güzel anlatıyor: "... Su bedene ve maddeye nüfus ederek kendi arılığını geçirir ve maddeyi arındırır. Çeşitli kültürlerde suyun bu özelliğı hayatın en önemli noktalarını belirler, bütün bir yaşamın pratiğine siner. Eski Yunan'dan Ortadoğı'ya, oradan da Hıristiyan ve İslam geleneklerine kadar uzanan bu özelliğıyle su, arttığı bedenini yeniden doğuşunu sağlar. Dinsel geleneklerde suyun arındırma niteliğı törensel bir özellik taşır. Suyu yapılan en iyi bilinen üç arındırma töreni vaftiz, abdest ve ölü yıkamadır. Özellikle ölü yıkama bütün dinlerde yaygın bir uygulamadır ve ölü bedeni suyun artııcı niteliğı sayesinde bu dünyanın çirkefinden kurtarmayı ve yeniden doğuma ya da öte dünyadaki yaşama hazırlamayı amaçlar. Vaftiz, kaynağını aldığı Ürdün nehri gibi bir akarsu içinde yapılmassa da, sembolik olarak akan suyla kişiyi kutsar. Abdest de, akan su ile anılır ve beden tanrıyla karşılaşmayı mümkün kılmak üzere artırılmış olur.

Suyun bu artııcı özelliğı tüm dinlerde akan suyla, temiz ve berrak tatlı suyla yapılır. Durgun ve kirli suyla, ya da yeniden kullanılan suyla bu tür bir arınma mümkün değildir. Hiçbir dinde, tuzlu deniz suyuna da bu arındırıcı özellik atfedilmemiştir..." [1]

Su ve geçimlik tarım

Su tarımsal üretim için toprak kadar vazgeçilmezdir. Bilge Köylü tarımını uygulayan küçük çiftçiler, su döngüsüne özel önem verir. Suyun yaşaması için çaba harcar, kirletmemeye özen gösterir. Suyun doğal döngüsünün devam etmesine yardımcı olur. Eğer

su döngüsünün sürmesi garanti edilemezse suya erişebilirliğin bile tehlikeye düşeceğine bilir.

Küçük çiftçiler, "suyun yaşama hakkını", "suya erişim hakkı" için bir önkoşul olarak görür. Suyun yaşayabilmesi için doğa ile ilişkisinin kesilmemesine, özgür akmasına ve güneş ile bağının koparmamasını arzular. Suyun *ortak bir varlık olduğunu kabul eder*. Suya erişim hakkına saygı gösterir. Tüm canlılar paylaşsın, cansız varlıklar yararlısın diye suyu doğanın bir armağanı olarak görür. Suyun meta olmadığını, alınıp satılmayacağını, su hakkının bir özel mülk edinme hakkı değil, sadece kullanım hakkına sahiplik olduğunu bilir ve kabul eder.

Küçük çiftçiler suyu sahiplenmeyi değil, kullanım hakkını savunurlar. Gıda konusunda öz-yeterliliğe sahip olabildesini ve suya ücretsiz erişimin garanti edilmesinin mücadelesini verirler. Suyun özgür akmasını bunun için savunurlar.

Nehirler tarım topraklarını üretirler

Nehrin kat ettiği yolun ortası ve sonu genellikle geniş, düz ova şeklindedir. Sellerin meydana gelmesiyle nehir yatağındaki su hacmi artar. Artan suyun hacmiyle güçlenen nehirler bu durumlarda toprak ve büyük kayaları yatağın alt kısımlarına taşır, sular yatağından taşar, ovayı su ve çamur altında bırakır. Bu durum, bölge arazisini tarım için elverişli ve verimli hâle getirir. Ovaları verimli kılan, suyun taşması sayesinde gerçekleşen bu yenilenmedir. Buna *faydalı erozyon* da denir. Nehirlerin özgür akması bu yararından dolayı gereklilik değil, zorunluluktur. Deniz canlılarının yaşamlarını sürdürmesi ve deniz sularının ekolojisinin tahrip olmaması için de sular özgür akmalıdır.

Su deniz canlıları

Su kenarları suyun içinde yetişen yüksek otlarla çevrilidir. Bu sazlıklarda yüzlerce hayvan türü yaşar, dinlenir ve uyur. Bu sakin sudaki suların saplarına balıklar yumurtalarını bırakır veya aralarına saklanarak düşmanlarından korunur. Ormanlarda ve yakın yerlerde yaşayan hayvanlar gelir su içer ve serinlemeye çalışır.

Su diplerinde taş gibi, hareket etmeyen midyeler bulunur. Midyeler yorulmadan, sürekli içine su alıp verir. Bunu yaparken kendilerini besleyen minnacık bitkiler ve hayvanları da içine alırlar ve böyle beslenirler. Mid-

yelerin böyle beslenmesi suyun temizlenmesine de yardımcı olur; yani midyeler tıpkı arıtma tesisi gibi çalışır, suyu temizlerler. Aynı zamanda deniz balıklarının yumurtalarını bıraktığı yerdir, midyeler. Balık yumurtaları iyi korunarak midyenin içinde gelişir ve yüzmeye başladığında oradan çıkar.

Görüldüğü gibi suyun varlığı, sağlamlığı ve özgür akması önemli. Eskiden insanlar, doğayı düşünen, yaşayan ve ilişki kurulabilecek olan bir canlı olarak görürdü. Şimdi öyle değil. Algı değişti, değiştirildi. Büyük barajlarla suya kement atıldı. Su önce doğadan koparıldı. Barajlarda biriktirildi, biriktirilen bu sular tarımda kullanılır oldu. Yani sulama sunileştirildi. Eskiden de köylüler akarsulardan tarlalarını sularlardı. Fakat eski sistemler suni değildi. Kurulan sistemler doğayla birlikte, doğanın bir parçası olarak, tabiatın nasıl işlediği bilgisine dayalı olarak tasarlanırdı.

Yeni barajlar tabiatın nasıl işlediği konusunda bilgiden yoksun sistemlerdir. Başka bir deyişle yeni barajlar, doğaya uyumlu olmak yerine doğaya karşı sistemlerdir. Bunun ağır ekolojik, sosyal ve ekonomik bedelleri yoksullara, yani geniş halk kesimlerine ödettirilmiştir.

Doğa, ilk kez kapitalizmle birlikte kendisi için var olan bir güç olarak algılanmaktan çıktı. Serbest piyasa politikalarının egemen kıldığı günümüzde suya bakış tümünden değişti, değişen bakışa paralel olarak algı da değiştirildi. Esas olarak doğadaki canlı varlıkların yaşatan, cansız varlıklara varlığıyla destek sunan “su, enerji üretsin, suyu kapların içine alalım satalım, para olsun bizim kasalarımızı doldursun” diyen su korsanı şirketler türedi. Bu su ve enerji şirketleri emellerine erişsin diye hükümetler yasal düzenlemeler yaptı. Nehirlerin üzerine nehir tipi hidroelektrik santrallerin kurulması için hükümet eliyle ruhsatlar verildi. Nehirlere hidroelektrik santraller ile irili ufaklı düğüm üstüne düğüm atılmaya başlandı. Türkiye’de ruhsat verilen iri düğümlerin sayısı iki bini aştı. Küçük düğümlerin sayısı altı bine yaklaştı. Sular bu irili ufaklı düğümlerle tutsak edildi. Doğal varlık olmaktan çıkarıldı. Su, alınır satılır bir meta haline getirildi. Suyu toprak ve diğer canlılarının buluşmasına sınır getirildi. Getirilen sınıra cansuyu adı verildi. Suya sahip kılınan şirketler, su canlılarına ve suya bağlı yaşamını sürdürenlere ne kadar su bırakırsa o kadar- yaşayacak - su ve enerji

şirketleri kazanırken, küçük köylü üretimi yapan çiftçiler yoksullaşacak ve canlılar yaşamını kaybeden taraf olacak.

Oysa tüm canlıların suya erişim hakkı vardır. Küçük çiftçilerin küresel örgütü La Via Campesina (Çiftçi Yolu): “Suya erişim, doğal varlıklara erişim, küçük çiftçilerin başlıca haklarının ayrılmaz bir parçasıdır. Su teması için küçük çiftçilerin beslediği sorumluluk, duyarlılık, Gıda Egemenliği’ni sağlamak adına yürüttüğümüz daha geniş bir mücadelenin parçasıdır” [2] demektedir.

Tarımda uygulanan iki karşıt üretim modelinden biri suyun kullanımını artırır, diğeri azaltır. Biri suyu kirletirken diğeri kirletmez. Biri suyun döngüsüne hizmet ederken diğeri bozar. Küçük çiftçilerin önceliklerinden ilki, su döngüsüne saygı iken endüstriyel tarımcılar suyun yaşama hakkına ve döngüsüne karşı aynı duyarlılıkta değiller. Çünkü endüstriyel tarım, hibrit tohum kullanır, hibrit tohumlar da ancak bol su ile yüksek verim verebilir.

Bilge Köylü Tarımcıların kullandığı yerel tohum, yağış rejiminin ona sunduğu su ile yetinir ve yetiştireceği ürüne su taşınmaz. Onun için suyu arayıp bulmak için uğraşmaz. Suyun varlığına göre ürün yetiştirilmesini esas alır. Yoğun sulama sistemlerine duyulan gereksinimi azaltır. Ürün yetiştirmede toprağın su tutma kapasitesini arttırmak için uğraşır. Böylelikle toprağı erozyona karşı korur, suyun kalitesini bozmamaya özen gösterir. Aynı zamanda suya göre oluşmuş bitki örtüsü, akarsuların adeta süzgeci ve temizleyicisidirler.

Endüstriyel tarımın yaygınlaşmasına paralel olarak su kullanımı arttı; 1940 yılında, dünyadaki su tüketimi 1.000 km³/yıl iken 1960 yılında iki katına çıktı. Endüstriyel ürün üretiminde ısrar sonucu, suyun kullanımını 1990 yılında 1940 yılının 4 katını aşarak 4.130 km³/yıla ulaştı.[3]

Elbette ekilen, dikilen her bitki ve her hayvan gelişebilmek için suya ihtiyaç duyar. İhtiyaçları olan suya, istedikleri anda, yeterli miktarda ve kalitede ulaşabiliyor olmaları gerekir.

Nehir Tipi Hidroelektrik Santraller (HES)

Su, akarken gözle gördüğümüz ve göremediğimiz milyarlarca canlıya can verir. Suların can verdiği canlıların terlemesi, akan suyun ve ummandaki suyun

buharlaşmasıyla yağmur olur, düşer tekrar toprağa. Oralarda da yeniden can verir, var eder yaşamı. Bugüne değin suya göre yerleşti insanoğlu, ona göre konumlandı tüm canlılar. Suyun yanında yeşeren yüksek otları yiyerek büyüdü büyük baş hayvanlar. Semirdi et bağladı, sağıldı süt verdi. Sütten yoğurt, yağ, peynir yapıldı, geldi sofralarımıza. Katık oldu ekmeğimize.

Yüksek yerlerde yetişen küçük otları yiyerek yaşar keçiler, koyunlar ve yaban hayat. Onların doğaya saldığı gübreler yeşertir tekrardan otları. O otlar tutar toprağı, bu topraklar tutar karbondioksiti, salmaz atmosfere, ısıtmaz küremizi, böylece kapılmaz sele, rüzgâra toprak...

Suyun yokluğu doğanın dengesini bozar; önce yavaş yavaş kuşlar kaybolur, ardından sazlıklar ölür, göller kurur. Su giderek daha derine kaçar. İklim sertleşir, tarlalar çoraklaşır. Suyun tükendiğı yerlerde yaban hayat yok olur. Yaban hayat da neymiş demeyin. Çünkü yaban hayat, tarımın dolayısıyla gıdanın devamı ve ekolojik yaşamın sürmesi için olmazsa olmazdır. Arı olmazsa meyve ve sebzelerin meyve bağlamayacağını, solucanlar olmazsa toprağın kendini yeniden üretebileceğini dolayısıyla yaşama, üremeye analık edemeyeceğı bilinir. Fareler olmazsa toprağın havasız kalacağı, yılan olmazsa her tarafı farelerin basacağı, leylekler olmazsa yılanların daha da çoğalacağı, domuz olmazsa ormanların hayatiyetinin devam ettiremeyeceğini herkes bilir. Bitkilerin özsu-yunu emerek kurumalarına neden olan yaprak bitlerini yiyerek kendi yaşamını sürdüren uğur böceklerini tarla kuşları yiyerek hayatta kalır. Tarla kuşlarını da yırtıcı etçil kanatlılar yer. Bu döngü böyle devam eder, gider. Doğadaki bu sonsuz besin zincirinin halkalarından daha birçok örnekler verilebilir. İşte yaşamı var eden ve dengede tutan bu sonsuz zincirin halkalarını oluşturan canlılar susuz yaşayamaz!

Şimdi şirketler, hükümetlerin ön açıcılığında nehirlerin hatta derelerin üzerine nehir tipi HES'ler kuruyorlar. Sulardan enerji elde etmek için yaşam iksiri suyu, boruların içine hapsediyorlar. Hapsedilen suya yaban hayat erişemeyecek, düşünmüyorlar!

Su borularının güzergâhına rastlayan her şey kesiliyor, yok ediliyor. Doğa tahrip olacak, aldırıyorlar. Yıkımı sürdürüyorlar.

Akarsuların geçtiğı ovalarda yılda iki ürün alınıyor olmasına rağmen çiftçiler yoksullaşiyor. Şimdi sular HES yapımıyla boruların içine alınınca çiftçiler yılda bir ürün bile alamayacak. İki yılda bir ürün alacak. Çiftçiler iki yılda bir ürün almaya başladıklarında üretime devam edebilmeleri ve köylerinde kalmaları mümkün olmayacak, kentlere göç edecekler!

En önemlisi su, güneşe, taşta, toprağa, bitki ve diğer canlılara temas ettiği sürece yaşar; temas ettiklerini besler, onlardan da beslenir. Derelerin deniz ile buluşması, ananın çocuğunu bağrına basmasının seçeneğini verir. Boruların içine alınan su yaşamaz, ölür. Su ölürse uzun vadede yaşam da olmaz. Çünkü su özgür aktığı için dünyada yaşam vardır.[4]

Suyun amaç dışı kullanılması

Su yaşam iksiridir. Kimseye ait olmayan fakat herkesin kullanma hakkına sahip olduğu bir toplumsal varlıktır. Bağımsızdır. Kontrol edilmesi mümkün değildir. Halk arasında sık kullanılan "su çatlağını bulur" tabiri de bunu anlatır. Bu tabir aslında suyun özgür akışını da betimler. Su kendini hiçbir şeyden esirgemez. Çiftçiler derelerden veya yeraltı sularından tarlalarını suluyor, fakat bu su kaybolmuyor, tekrar yoluna devam edebiliyor. Yani suyun döngüsü bozulmuş oluyor. Yalnız siyasi iktidar kendini suyun sahibi sanıyor, aldığı oy ile suyu satabileceğı vehmine kapılıyor ve para karşılığı şirketlere satıyor. Su böylece amaç dışı kullanma yoluna giriyor, döngünün dışına çıkıyor. Çeşitli sanayi kolları ile tekstil fabrikalarının döngüsünden çalarak kullandıkları temiz suyu sonra kirli su olarak doğaya salmaları, bu yolla ekolojiyi bozmaları... Suların meşrubat firmaları tarafından şişelenerek döngüden çalınarak paraya çevrilmesi en hafif deyişimle hırsızlıktır. Tekrar döngüye dahil olamayacağı gibi mevcut döngüye de atıklarıyla zarar verir. Yani verdikleri zarar çaldıkları suyla sınırlı değildir. Fakat siyasi iktidarların oluşturduğu hükümetlerin bunlara izin vermesi, hırsızlığı yasal kılıfa büründürmekle görünmez kılmaktadır. Bu nedenle suyun ve toprağın siyasilerden sakınılması, korunması gerekmektedir.

Nurşin Altunay bu hırsızlığa dünyadan bir örnekle dikkat çekiyor:[5] "Plachimada adında bir köyde, suları kullanan ve kirleten gazlı içecek firmasına karşı bir mücadele başlamıştı. Bu mücadeleyi başlatan kişi Mylama adında 65 yaşında bir kadındı. Kadınlar temiz

içme suyu bulmak için 16 km. yürümek zorundaydılar. Çiftçiler zor durumdaydı. Önceleri 45 metreden çıkan su 150 metre derinlikten çıkarılmıştı. Şirket sadece yerel halkın suyunu çalmakla kalmıyor, geriye kalanı da kirletiyordu. Atıklar şirket dışına depolanıyordu. Depolanan atıklar yağmurlarla beraber tarlalara, kanallara, kuyulara karışıyordu. Şirketin çektiği su yüzünden yerel yönetimlerin zirai ihtiyaç ve içme suyu temini için açtığı 260 sondaj kuyusu kurmuştu. Su azalmıştı, kalan su zehirlenmişti...”

Evet, akarsularımız, nehir tipi Hidro Elektrik Santraller (HES) tarafından kelepçeleniyor, tutsak ediliyor. Toprak suya, su toprağa hasret bırakılıyor. Suya erişmekte güçlük çeken hayvanlar, yaban ellere göç etmeye hazırlanıyor. Verimli ovalarımız termik santrallerin tehdidi altında. Köylülerin kaygısı, kedere dönüşmek üzere, tarımsal alanlarımızın çoğu, madencilerin yağmasında can çekişiyor. Maden bölgelerinde hayvan filan kalmadı. Meralarımız, tarım alanlarımız Rüzgâr Enerji Santrallerinin (RES), diğer düz tarım alanlarımız Güneş Enerji Santrallerinin (GES) işgaline soku-

luyor. Küresel enerji şirketlerinin yeni ilgi alanları kaya gazı, tam bir tarım, gıda ve canlı düşmanı...

Türkiye'deki şirket kaynaklı ekolojik yıkımla, gıda üretimine kısıt getiren faaliyetler almış başını gidiyor. Yaşam savunucuları bir tarafta, hükümet destekli yıkım şirketleri karşı tarafta kıyasıya bir mücadele sürüyor. eninde sonunda kazanan yaşam savunucuları olacaktır. Çünkü doğa, yaşam savunucularından yana!

Notlar

[1] Ümit Şahin, "Havayla Su Kime Ait? Ekonomik Akıl Gezegeni Koruyabilir mi? İklim, Su, İnsan Hakları ve Adalet Üzerine Eleştirel Bir Deneme", *Mülkiye Dergisi*, Sayı, 259, sayfa 12,

[2] Bakınız: Nyeleni Bildirgesi (2007), Gıda Egemenliği Çerçeve ve Metni'nden alınmıştır. karasaban.net

[3] Bilgiler; Ali Bülent Erdem, "Hayvan Kentleri mi Kuruluyor" makalesinden alınmıştır. Kaynak: www.karasaban.net

[4] Abdullah AYSU: "Temiz Enerji Ne Kadar Temiz?" 13 Kasım, 2012 karasaban.net

[5] Nurşin Altunay, "Suyumuzu alıyorlar", *Yeşil Öfke*, yıl 1, sayı 2, 2013, s.2.